

ΕΝΑΣ ΔΟΥΞ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΗ ΣΥΝΤΑΥΤΙΣΜΕΝΟΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΡΑ: Ο ΔΑΒΙΔ ΚΟΜΝΗΝΟΣ, ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΙΩΤΕΣ,
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΟΡΜΑΝΔΟΥΣ (1185)

‘Ο Δαβίδ Κομνηνός* (γένν. περί τὸ 1135 — † πρὶν τὸ 1201/2). ‘Ο Δαβίδ¹ Κ., γιὸς τοῦ ‘Αλέξιου Κ. καὶ τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας², γεννήθηκε περὶ τὸ

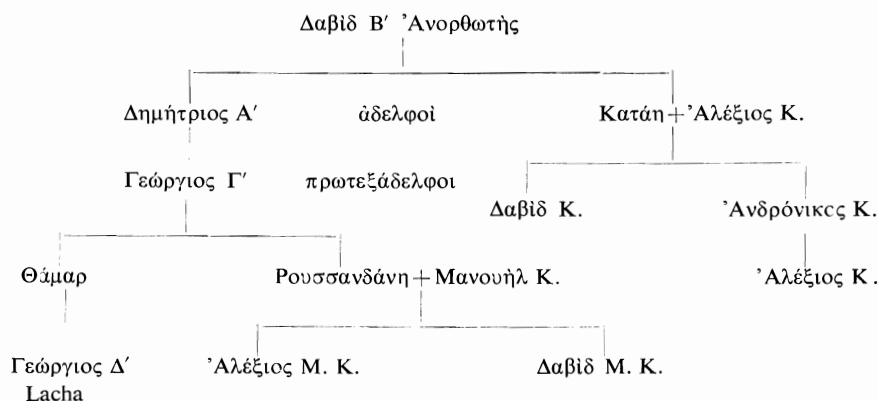
* Κ.=Κομνηνός ἢ Κομνηνή.

1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Δαβίδ Β΄ τοῦ ‘Ανορθωτῆ, βασιλέα τῆς Γεωργίας (1089-1125).

2. Τὸ πὼς ὁ Δαβίδ Κ. ἦταν γιὸς τοῦ ‘Αλέξιου Κ. καὶ τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας βγαίνει ἀπ’ αὐτὰ ἐδῶ τὰ στοιχεῖα: 1) τὸ ὄνομα Δαβίδ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ συναντᾶμε στοὺς Κομνηνοὺς: ποιὸς ἄλλος Κ. μπορεῖ νὰ ἦταν ὁ δειλὸς καὶ ἀπόλεμος ἀριστοκράτης ἀπ’ τὸ φερόνυμο τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του, τὸ δούκα Θεσσαλονίκης Δαβίδ Κ.; 2) ‘Ο Δαβίδ Κ. «σκέπαζε τὸ κεφάλι του κατὰ τρόπο ἰβηρικό, μὲ ἓνα λεπτὸ κόκκινο πῖλο». «Οἱ βάρβαροι (Γεωργιανοὶ) αὐτὸν ἐδῶ τὸν πῖλο κατασκεύαζαν καὶ τὸν ὀνόμαζαν μὲ ἓνα εἰδικὸ ὄνομα· ἦταν πολὺπτυχος καὶ μαζεμένος πρὸς τὰ κάτω κατὰ τὴν ὑπόλοιπὴ περιθῆση, καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο ξανοιγόταν γιὰ νὰ τὸ προφυλᾷ ἀρκετὰ ἀπ’ τὶς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου», βλ. Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, ‘Αλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 82., καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 440. Δὲν πρέπει ἐδῶ νὰ δοῦμε πὼς ὁ Δαβίδ Κ. μεταχειριζόταν γεωργιανὸ κάλυμμα τοῦ κεφαλοῦ, γιατί ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Δαβίδ Β΄; Ἴσως μάλιστα αὐτὲς οἱ ἀμφιέσεις νὰ στέλνονταν στὸ Βυζάντιο ἀπ’ τὴν αὐτὴ τῆς Γεωργίας, ἀπ’ τὸ βασιλέα Δημήτριον (1125-1154/6), γιὸ τοῦ Δαβίδ Β΄ καὶ ἀδελφὸ τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας: στὴ συνέχεια δῶρα καὶ ἀμφιέσεις θὰ στέλνονταν στὸν οἶκο τοῦ ‘Αλέξιου Κ. καὶ μετὰ τὸ θάνατό του, στὴ χήρα του Κατάη, ἀπ’ τὸ γιὸ καὶ διάδοχο τοῦ Δημήτριου, τὸ Γεώργιο Γ΄ (1154/6-1184), ἀνεψιὸ τῆς Κατάης καὶ πρωτοξάδελφο τοῦ Δαβίδ Κ. 3) Αὐτὴ ἐδῶ ἡ Κατάη τῆς Γεωργίας ἐπέζησε τοῦ ‘Αλέξιου Κ.: καθὼς μαθαίνομε ἀπ’ τοὺς ἱστορικοὺς, ὅταν ὁ ‘Ανδρόνικος (α΄) Κ. πληροφορήθηκε τὴν πολιτεία τοῦ Δαβίδ Κ. κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ’ τοὺς Νορμανδούς, ἐπίασε τὴ μητέρα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τὸν ἀδελφὸ του, τοὺς φυλάκισε μὲ αὐστηρὴ φρούρηση καὶ ἀπειλήσε νὰ τοὺς θανατώσῃ, βλ. Εὐστάθιον, ‘Αλωσις, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430. Χωνιάτην, σ. 415. Ποιὰ ἦταν αὐτὴ ἡ χήρα Κομνηνοῦ κι αὐτὸς ὁ Κομνηνὸς ποὺ φυλακίστηκαν ἀπ’ τὸν ‘Ανδρόνικον (α΄); Ποιὰ ἄλλῃ ἀπ’ τὴ χήρα τοῦ ‘Αλέξιου Κ., τὴν Κατάη τῆς Γεωργίας, καὶ ἀπ’ τὸν ‘Ανδρόνικο Κ., τὸν ἀδελφὸ τοῦ Δαβίδ Κ. 4) ‘Ακόμη ἀπ’ τοὺς ἱστορικοὺς μαθαίνομε πὼς ὁ ‘Ανδρόνικος (α΄) εἶπε πὼς «ὁ Δαβίδ Κ. γεννήθηκε ἀπὸ μιὰ αἰσχρὴ γυναῖκα», «ἔτσι ὀνομάζοντας ἀπ’ τὸ θυμὸ του τὴν τίμια ἐκείνη δέσποινα», γι’ αὐτὸ καὶ ὁ Δαβίδ Κ. προτιμοῦσε ὅπου ἄλλοῦ νὰ πάη, ἐκτὸς ἀπ’ τὴν ΚΠολη, καὶ ὁ,τιδήποτε νὰ πάθῃ, παρὰ νὰ πέσῃ στὰ χέρια τοῦ ‘Ανδρόνικου (α΄) ποὺ ἀπειλοῦσε νὰ τὸν τυφλώσῃ, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ., σ. 70, Bonn, σ. 428-29.5) Μαθαίνομε ἐπίσης πὼς ὁ ‘Ανδρόνικος (α΄) μισοῦσε τὸ Δαβίδ Κ., ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ κατάγονταν ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ γενιά, καὶ ὁ Δαβίδ Κ. ἀνταπό-

1135¹.

Γιὰ νὰ ἔκανε γάμο εἶναι μᾶλλον πιθανόν, ἀλλὰ δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν διδε κατὰ ἀνάλογο τρόπο τὸ μίσος», βλ. Εὐστάθιον, ἔνθ. ἀνωτ. Ποιὰ ἦταν ἡ τίμια ἀριστοκρατίσση ποὺ ὑβριζόταν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο; ποιὰ ἄλλη ἀπ' τὴν Κατὰ τῆς Γεωργίας. Ποιὸς ἦταν αὐτός ὁ Δαβίδ Κ. ποὺ καταγόταν ἀπὸ «γενιὰ ποὺ ἔλαμπε»; ποιὸς ἄλλος ἀπ' τὸ γιὸ τοῦ Ἀλέξιου Κ., τοῦ γιοῦ τῆς περιώνυμης πορφυρογέννητης Ἄννας Κ., τῆς κόρης τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 6) Μαθαίνομε ἀκόμη πὼς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Δαβίδ Κ. μεσολαβοῦσε κοντὰ στὸν Ἀνδρόνικο (α') ὁ γιὸς αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὁ σεβαστοκράτορας Μανουὴλ Κ.. βλ. Εὐστάθιον, Κυρ., σ. 70, Bonn, σ. 429. Ὁ Μανουὴλ Κ., καθὼς φαίνεται, εἶχε παντρευτῆ τὴ Ρουσσανδάνη (Roussandane) (βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Κ. στὴν ὑπὸ ἔκδοση Γενεαλογία μου τῶν Κομνηνῶν, τ. Β', ἀριθ. 161, ὑποσ. 30-50) μὴ ἀνεψιὰ ἀπὸ πρωτεζάδελφο τοῦ Δαβίδ Κ.:

Ὅπως βλέπομε, καὶ ὁ Μανουὴλ Κ. εἶχε δώσει στὸ δευτερότοκο γιὸ του τὸ συνηθισμένο στὴ γεωργιανῆ αὐτῆ ὄνομα Δαβίδ. Ἐτσι ἐξηγεῖται ἡ ὑποστήριξη ποὺ παρεῖχε ὁ Μανουὴλ Κ. στὸ Δαβίδ Κ. 7). Ἡ διοίκηση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. εἶχε δοθῆ στὸν οἶκο τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ., βλ. Ἄνναν Κομνηνὴν, I, σ. 89, ἔκδ. Leib. Φαίνεται πὼς στὸν καιρὸ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. ἡ διοίκηση τῆς Θεσσαλονίκης δόθηκε στὸν οἶκο τοῦ Ἀλέξιου Κ. καὶ τῆς Κατάνης τῆς Γεωργίας, γι' αὐτὸ καὶ συναντᾶμε δυὸ γιοὺς αὐτοῦ τοῦ ζεύγους, τὸ Δαβίδ Κ. καὶ τὸν Ἀνδρόνικο Κ., νὰ διαδέχονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο στὸ ἀξίωμα τοῦ δουκὸς Θεσσαλονίκης, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ., σ. 14, κ.έ. Bonn, σ. 36 κ.έ. Χωνιάτην, σ. 386-87, 556. 8). Ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία οἱ ἱστορικοὶ δὲ μᾶς εἶπαν καθαρὰ πὼς ὁ Δαβίδ ὁ ἐκ Κομνηνῶν, κατὰ τὸν Χωνιάτην., σ. 386, ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. καὶ ἓνας ἐγγονὸς τῆς Ἄννας Κ. — ἐνῶ αὐτὸ μᾶς τὸ εἶπαν γιὰ τὸν ἀδελφὸ του Ἀνδρόνικο Κ., βλ. Χωνιάτην, σ. 556—εἶναι ποὺ ὁ Δαβίδ Κ. ἦταν ἓνας ἄντρας δειλὸς καὶ ἀπόλεμος καὶ σχεδὸν προδότης, βλ. κατωτέρω, σ. 39, κί ἔτσι δὲν ἤθελαν νὰ ἀμαυρώσουν τὴ μνήμη τῆς περιφημῆς Ἄννας Κ. καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. ποὺ μὲ τόσους διθύραμβους ἐκθειάζει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νικήτα, ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, βλ. Μιχ. Χωνιάτην. Τὰ Σωζόμενα, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, σ. 336-38. Ἀπ' τὰ ἀνωτέρω, πιστεῦω, ξεκάθαρα βγαίνει πὼς ὁ Δαβίδ Κ. τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. (τοῦ γιοῦ τῆς Ἄννας Κ., τῆς κόρης τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. καὶ τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου) καὶ τῆς Κατάνης τῆς Γεωργίας.

1. Οἱ γονεῖς τοῦ Δαβίδ Κ. παντρεύτηκαν τὸ 1122, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 308, ὑποσ. 5. Ἀλλὰ ὁ Δαβίδ δὲν ὑπῆρξε ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ ζεύγους. Πρὶν ἀπ' αὐτὸν θὰ ὑπῆρ-

ἀπόχτησε ἀπ' αὐτὸν παιδιά¹.

Ὁ Δαβίδ Κ. παρουσιάζεται στὸ ἱστορικὸ προσκῆνιο κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Νορμανδοὺς τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου Β' (1166-1189), ἡ ὁποία κράτησε ἀπ' τὶς 6 τοῦ Αὐγούστου ὡς τὶς 24 τοῦ ἴδιου μήνα τοῦ 1185², καθὼς τότε ἦταν δούξ τῆς Θεσσαλονίκης³.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ προηγούμενη σταδιοδρομία του μᾶς εἶναι ἄγνωστο, πολλὰ ὅμως εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μαθαίνομε γι' αὐτὸν κατὰ τὸ λιγὸχρονο αὐτὸ διάστημα.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἐναντίον τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ.⁴ ὀρισμένοι ἄρχοντες, ποὺ εἴτε καταδιώχτηκαν ἀπ' αὐτὸν εἴτε μὲ τὴ θέλησή τους ἔφυγαν ἀπ' τὴν ΚΠολη, ζήτησαν τὴν ἐπέμβαση καὶ προστασία τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ ἢ τοῦ πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας, ἄλλοι τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, καὶ ἄλλοι διαφόρων τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνων, καθὼς κατέφυγαν σ' αὐτούς⁵.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ἓνας παράδοξος πρίγκιπας, ὁ Ἀλέξιος Κ., γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. Βατάτζη καὶ ἐγγονὸς τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Εὐδοκίας Κ.⁶, ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α') Κ., στὴν αὐλή τοῦ ὁποίου κατεῖχε τὰ ἀξιώματα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α⁷ καὶ τοῦ ἐ π ἰ τ ο ὕ κ ε ρ ᾶ σ μ α τ ο ς⁸, ποὺ κατάφυγε στὸ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμο Β'. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος νόμισε πὼς βρέθηκε ἡ κατάλληλη εὐκαιρία νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ὄνειρο τῶν προκατόχων του, ἡ κατάληψη τῆς ΚΠολης.

Ὁ Γουλιέλμος Β' ἐτοίμασε γρήγορα στρατὸ καὶ στόλο πολὺ· 80.000 πεζοί, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς μόνο 5.000 ἰππότες, καὶ 200 πλοῖα¹⁰, καὶ τοὺς ἔστειλε πάλι στὸ Δυρράχιο, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ροβέρτος Γυσκάρδος καὶ ὁ Βοημοῦνδος. Ἀφοῦ ἀποβίβασε στρατὸ καὶ κατέβαλε τὴν πόλη, ἔστειλε τὸ στόλο στὴ Θεσσα-

χαν ἄλλα τέκνα, καὶ ἰδιαίτερα ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ ζεύγους, ποὺ θὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του (Νικηφόρου Βρυέννιου), δηλ. τὸ ὄνομα Νικηφόρος, βλ. S. D e J o n g h, *La Généalogie des Comnènes*, σ. 32, ὑποσ. 4. Γι' αὐτὸ καὶ τοποθετῶ τὴ γέννηση τοῦ Δαβίδ περὶ τὸ 1135, καθὼς μάλιστα τὸ 1185 ποὺ τὸν συναντᾶμε στὴ Θεσσαλονίκη δὲ δείχνει νὰ εἶχε ἡλικία πάνω ἀπὸ 50 χρονῶ.

1. Ὁ Μιχαήλ Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, σ. 336, μᾶς βεβαιώνει πὼς κατὰ τὸ 1201/2 δὲν ὑπῆρχαν πιά ἀπόγονοι τοῦ Ἀλέξιου Κ.: γι' αὐτὸ δὲ φαίνεται ὁ Δαβίδ νὰ ἀπόχτησε παιδιά.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 66 καὶ 104, Bonn, σ. 425 καὶ 460· Χωνιάτης, σ. 392. Πρβλ. Κ. Ἄ μ α ν τ ο ς, *Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους*, Ἀθήναι 1947, τ. Β', σ. 365· Κ. Π α π α ρ ρ η γ ὀ π ο υ λ ο ς, τ. Δ', β', σ. 167.

3. Χωνιάτης, σ. 386-87· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 14 κ.έ., Bonn, σ. 376 κ.έ.

4. Βλ. *Γενεαλογίαν μου τῶν Κομνηνῶν*, τ. Α', προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου (α') Κ., σ. 87, ὑποσ. 479.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 56, Bonn, σ. 415-16· Χωνιάτης, σ. 384-85.

6. Βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Β', προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ. Βατάτζη, σ. 148, ὑπ. 7.

7. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 20, Bonn, σ. 382.

8. Χωνιάτης, σ. 384. Πρβλ. G u i l l a n d, EB 3(1945)190.

9. Χωνιάτης, σ. 384· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 58, Bonn, σ. 418.

10. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 62-64, Bonn, σ. 422.

λονίκη¹. Ὁ δούξ τοῦ Δυρραχίου Ἰωάννης Βρανᾶς² δὲν πρόβαλε τὴν ἀντίσταση πού ἐπρεπε, γιατί ἤθελε τὴν καθαίρεση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ., ἐνῶ συγχρόνως φοβόταν μὴν πέσει στὰ χέρια του, καὶ ἄλλος ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀνδρόνικου (α'), ἐκεῖνος ὁ γαμβρός του Ρωμανός, δεῦτερος σύζυγος τῆς κόρης του Μαρίας Κ., δὲν κοίταζε τὴν ἄμυνα τῆς πόλης, ἀλλὰ πῶς νὰ ἐκμεταλλευτῆ τοὺς Δυρραχιῶτες καὶ νὰ πλουτίσῃ³.

Ὁ νορμανδικὸς στρατὸς ἀπ' τὴν Ἥπειρο καὶ τὴ Μακεδονία προχώρησε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἔφτασε στὶς 6 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1185, ἐνῶ ὁ στόλος ἀπ' τὸ Ἴόνιο παράπλευσε τὴν Πελοπόννησο, μῆκε στὸ Αἰγαῖο, καὶ ἔφτασε στὴ Θεσσαλονίκη στὶς 15 τοῦ Αὐγούστου⁴.

Πρὶν ἀκόμη φτάσῃ ὁ στόλος, καὶ ὁ στρατὸς ἀρχίσῃ τὴν τακτικὴ πολιορκία, μερικοὶ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες τῆς Θεσσαλονίκης, θέλοντας, λέει ὁ Εὐστάθιος, νὰ δείξουν τὴ γενναιότητά τους, «γιατὶ ὁ δούξ καὶ στρατηγὸς Δαβίδ Κ. φοβερὸς ἦταν στὸ νὰ κοιμᾶται», ὄρμησαν ἔξω ἀπ' τὸ τεῖχος καὶ ἐπιασαν ἕνα Νορμανδό, πού ἀφοῦ τὸν ἔντυσαν μὲ λαμπρὰ στρατιωτικὰ φορέματα, ὄχι μὲ τὰ δικά του, τὸν διαπόμευσαν διὰ μέσου τῆς πόλης, καὶ ὡς νὰ ἐπιασαν κάποιον πολὺ σπουδαῖο ἐχτρό, ὑπερηφανεύονταν καὶ καυχόνταν, καὶ ἀμέσως ὁ δούξ καὶ στρατηγὸς Δαβίδ ἔστειλε ἀναφορὰ στὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο (α') πῶς «τὰ πράματα πᾶνε πολὺ καλά».

Τὴν ἄλλη μέρα στάλθηκαν μερικοὶ καὶ ἐπιασαν δυὸ δυστυχιμένα ἀλογάκια καὶ πῆραν καὶ ἕνα σκοῦφο ἀπὸ κάποιον Νορμανδὸ στρατιώτη πού πέτυχε νὰ τοὺς ξεφύγῃ. Καὶ ἀμέσως θρίαμβος μέσα στὴν πόλη, καὶ τὰ ἀλογάκια βλέπονταν μὲ περιέργεια καὶ ἔκσταση, σὰν νὰ ἦταν κάτι τὸ σπουδαῖο πού τὰ ἐπιασαν, καὶ ὁ σκοῦφος τοῦ στρατιώτη σηκώθηκε μὲ ἕνα κοντάρι ψηλὰ ὡς σημαία, σὰν ἕνα μεγάλο ἐπίτευγμα καὶ κατόρθωμα. Καὶ πάνω σ' αὐτὰ μιὰ δευτέρη ἀναφορὰ τοῦ δούκα Δαβίδ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πῶς «πᾶμε πολὺ καλά στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Νορμανδούς».

Σὲ μιὰ συμπλοκὴ πού ἐπακολούθησε ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες καὶ Νορμανδούς, οἱ τελευταῖοι ὑποχώρησαν, γιὰ νὰ στείλῃ καὶ τρίτη ἀναφορὰ ὁ Δαβίδ στὸν Ἀνδρόνικο (α') πῶς «μὲ τὴ βασιλικὴ εὐχὴ καὶ εὐτυχία νικήσαμε καὶ στὸν τρίτο πόλεμο»⁵.

Καὶ ἤθελε μὲν ὁ κύρ Δαβίδ Κ. τίς τρεῖς αὐτὲς ψευτονικές νὰ περιλάβῃ

1. Χωνιάτης, σ. 385· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 64, Bonn, σ. 423.

2. Γιὰ τοὺς Βρανᾶδες, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ., σ. 130, ὑποσ. 27. Ὁ ἀνωτέρω Ἰωάννης Βρανᾶς πιθανὸν νὰ ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Δημήτριου Βρανᾶ, εἴτε τοῦ ἀδελφοῦ του Γεώργιου.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 64, Bonn, σ. 423-24.

4. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 66, Bonn, σ. 425. Γιὰ τὴ σύζευξη τοῦ Ρωμανοῦ, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Β', προσωπογραφίαν Μαρίας Κ., σ. 163, ὑποσ. 9.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 68-70, Bonn, σ. 427-28.

σὲ μιὰ ἀναφορά, καθὼς λυποῦνταν τὰ ἔξοδα τῶν ἀποστολῶν μὲ τὰ ταχυδρομικὰ ἄλλα—μαζί μὲ ὅλα τ' ἄλλα ὁ κύρ Δαβίδ ἦταν καὶ πολὺ τσιγκούνης—ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη νὰ ξεγελάει τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ὑποχρέωνε σ' αὐτὲς τὶς ἔκτακτες δαπάνες. «Γιατὶ ὁ Ἀνδρόνικος (α') μισοῦσε τὸ Δαβίδ Κ., ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ ἀνῆκαν στὴν ἀριστοκρατία, λέει ὁ Εὐστάθιος, κι αὐτὸς τοῦ ἀνταπόδιδε τὸ μίσος κατὰ τρόπο ἀνάλογο. Καὶ ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Δαβίδ ἔλεγε, φοβόταν κάθε μέρα καὶ πιὸ πολὺ, μήπως καὶ ἀπ' τὴν ΚΠολη πεταχτῆ κάποιος αὐτοκρατορικὸς ἀπεσταλμένος στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ τοῦ βγάλῃ τὰ μάτια»¹.

Τὰ λάθη τοῦ Δαβίδ Κ. γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς δεύτερης πόλης τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἦσαν λίγα. «Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ δοῦξ Δαβίδ ἄφησε νὰ φύγουν ἀπ' τὴν πόλη οἱ πιὸ πλούσιοι ἀπ' τοὺς κατοίκους τῆς καὶ οἱ πιὸ ἐμπειροπόλεμοι ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσουν τὴ βάση τῆς ἄμυνας»².

Ἄλλὰ εἶναι ἀλήθεια, πὼς παρὰ τὴν ἀλόγιστη αὐτὴ ἐγκατάλειψη, «οἱ Θεσσαλονικῶτες ποὺ ἔμειναν, ἔδειξαν μεγάλη προθυμία, λέει ὁ Εὐστάθιος, στὸν ἀγώνα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πόλης, καὶ ὄχι μόνο οἱ ἄντρες ἀγωνίστηκαν μὲ σθένος καὶ πάθος, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς οἱ γυναῖκες, καὶ ἡ φρουρὰ ἔδωσε ἓνα ὑπέρτατο παράδειγμα καρτερίας καὶ ἀντρείοσύνης»³.

«Δὲν κυριεύτηκε, λέει ἀπ' τὴν ΚΠολη ὁ Χωνιάτης, ἡ Θεσσαλονίκη ἀπ' τὴν ἀδιαφορία καὶ τὸ ἀπειροπόλεμο τῶν κατοίκων τῆς, ἀλλὰ ἀπ' τὴ χαννότητα καὶ ἀνικανότητα τοῦ σ τ ρ α τ η γ ο ὕ τ ης, τοῦ Δαβίδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν»⁴.

Ἐκτὸς ἀπ' τὴ γενναιότητα τῶν κατοίκων, τὰ τεῖχη τῆς Θεσσαλονίκης ἦσαν ἀσφαλισμένα καὶ ἀπ' τὴν ξηρὰ καὶ ἀπ' τὴ θάλασσα, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα μέρος στὸ λιμάνι, ποὺ κι αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀπρόσβλητο⁵, ἂν δὲν παραμελοῦνταν ἀπ' τὸν ἀνάξιο διοικητῆ, τὸ Δαβίδ Κ., ἔτσι ποὺ «οἱ πιὸ ζωηροὶ ἀπ' τοὺς κατοίκους νὰ τοῦ τὰ ψάλουν γιὰ τὰ καλὰ καὶ νὰ τὸν ἀναθεματίσουν»⁶.

Κοντὰ σ' αὐτά, οὔτε ἀπέξω ἐγκαταλείφτηκε ἡ πόλη ἀβοήθητη. Ὁ Ἰωάννης Μαυροζώμης, καθὼς ἐρχόταν μὲ στρατὸ ἀπ' τὴν Πελοπόννησο, παρά-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 70, Bonn, σ. 428.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 76, Bonn, σ. 434-35.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 88-90, Bonn, σ. 446-47.

4. Χωνιάτης, σ. 386: «ἐάλω αὕτη πολιορκία καὶ εἴσω μεθ' ἡμέρας δέχεται τὸν πολέμιον, οὐκουν διὰ τὸ τῶν ἔνδον ἀμυνομένων ἀπάλαμνόν τε καὶ ἀπειρόμαχον, τὴν δὲ μαλακίαν μᾶλλον τοῦ στρατηγούντος Δαβίδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν». Πρβλ. Κ. Π α π α ρ ρ η γ ὀ σ ο υ λ ο ς, τ. Δ', β', σ. 165.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 74, Bonn, σ. 432.

6. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 94, Bonn, σ. 452: «καὶ ὅτι τοῦ τεῖχους ὑπονομευομένου κατημέλησεν ὁ Δαβίδ, εἰς ὅσον καὶ ἀνάθεμα πρὸς τῶν θερμότερων καταψάλλεσθαι».

μεινε στὴ Θεσσαλονίκη, καὶ πολλὲς καὶ καλὲς συμβουλὲς ἔδωσε στὸ Δαβίδ. Ὁ Μαυροζώμης δὲν εἶχε διαταγὴ νὰ μείνῃ στὴ Θεσσαλονίκη, πῆγαινε ἀλλοῦ, ἴσως στὴν ΚΠολη· φοβήθηκε ὅμως μὴν πάθῃ κανένα κακὸ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο(α')—τέτοια τρομοκρατία ἐνέπνεε καὶ τέτοια παραλυσία ἔφερε στὸ Κράτος ἢ κακοβουλία τοῦ αὐτοκράτορα—ποῦ προτίμησε νὰ μῆ στὴν πολιορκούμενη πόλη¹. Καθὼς ὅμως εἶδε πὼς δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἐλπίδα γιὰ νὰ σωθῆ, πῆγε, καθὼς φαίνεται, μὲ τὸ μέρος τοῦ ἐχτροῦ· τουλάχιστο κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἄλωσης τῆς πόλης τὸν βλέπουμε νὰ ἀναστρέφεται φιλικὰ μὲ ἓνα σύμμαχο τῶν Νορμανδῶν, τὸν πειρατὴ Σιφάντο².

Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀνωτέρω ἐξωτερικὴ βοήθεια, καὶ ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ., καθὼς σὲ λίγο ἔπαυσε νὰ πιστεῦει στὰ νικηφόρα ἀγγέλματα τοῦ Δαβίδ Κ., ἔστειλε διάφορα σώματα κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ δ ο μ ε σ τ ι κ ο υ τῆς Ἀνατολῆς Ἀλέξιου Γίδου³, τοῦ χ α ρ τ ο υ λ ά ρ ι ο υ Θεόδωρου Χοῦμνου⁴, τοῦ Ἀνδρόνικου Παλ. Κομν. Δούκα⁵, τοῦ Μανουὴλ Καμύτζη Κομν. Δούκα Ἄγγ.⁶, γιοῦ τῆς Μαρίας Ἄγγ. Κομν., τοῦ γιοῦ καὶ συμβασιλέα τοῦ Ἰωάννη Κ., τοῦ καὶ Καλοῖωάννη λεγόμενου⁷, καὶ τοῦ ἀφοσιωμένου στὸν αὐτοκράτορα εὐνοῦχου Νικηφόρου ποῦ ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ π α ρ α κ ο ι μ ὠ μ ε ν ο υ⁸. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἔστειλε ἓνα γράμμα στὸ Δαβίδ πὼς ἔρχεται μὲ ἀναρίθμητη στρατιὰ καὶ πὼς αὐτὸ καὶ μόνο φοβᾶται, μήπως οἱ Νορμανδοί, καθὼς μάθουν τὸν κίνδυνο ποῦ κρέμεται ἀπὸ πάνω τους, φύγουν, κι ἔτσι αὐτὸς δὲν κατορθώσῃ νὰ τοὺς πιάσῃ⁹.

Ἔνας ἀπ' τοὺς ἀνωτέρω στρατηγούς, ὁ Θεόδωρος Χοῦμνος, ἔπεσε μὲ τόλμη καὶ γενναϊότητα ἐναντίον τῶν πολιορκητῶν καὶ τοὺς ἔφερε σὲ τέτοια ἀμηχανία, ποῦ αὐτοὶ ἀργότερα ὁμολογοῦσαν πὼς, ἂν τὴν ὥρα ἐκείνη ποῦ ἔπεσε πάνω τους ὁ Χοῦμνος, ὄρμοῦσαν συγχρόνως καὶ οἱ πολεμιστὲς τῆς Θεσσαλονίκης, θὰ εἶχαν κυριεύσει ὅλες τὶς πολιορκητικὲς μηχανὲς τους, ὅλο τὸ στρατόπεδόν τους, καὶ θὰ ἔκαναν μεγάλες ζημιὲς καὶ στὰ πλοῖα. Ἀλλὰ ὁ Δαβίδ ἀντὶ νὰ κἀνῃ αὐτὸ, ἀνέβηκε σ' ἓνα ὕψωμα τῆς πόλης καὶ ἀπὸ κεῖ πα-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 88, Bonn, σ. 445.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 106, Bonn, σ. 463.

3. Γιὰ τὸν Ἀλέξιο Γίδο, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430· τὸ βαφτιστικὸ τοῦ ὄνομα μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης, σ. 587, 526-27.

4. Γιὰ τὸ Θεόδωρο Χοῦμνο, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430, καὶ Χωνιάτην, σ. 412· τὸ βαφτιστικὸ τοῦ ὄνομα μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης, σ. 355.

5. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430· Z a c o s - V e g l e r y, Byzantine Lead Seals, vol. I, part III, Basel 1972, ἀριθ. 2747, σ. 1558-59.

6. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430.

7. Χωνιάτης, σ. 412. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 130, Bonn, σ. 485.

8. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430.

9. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 431.

νηγυρικά καμάρωνε τή μάχη πού γινόταν, μέ τέτοια ἀναμελιὰ πού προκάλεσε τις εἰρωνεῖες τῶν γυναικῶν καί τις διαμαρτυρίες τους, γιατί ἔβγαλε αὐτὲς ἀπ' τὸ ἀσφαλισμένο ἐκεῖνο μέρος γιὰ νὰ ἀνέβη ὁ ἴδιος καί νὰ πάρη θέση γυνάικας, ἀλλὰ καί οἱ εἰρωνεῖες τῶν γυναικῶν δὲν τὸν ἔκαναν νὰ σκεφτῆ κάτι τὸ πιὸ ἀντρικό¹.

Καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α') εἶχε πειστή πιά ὀλότελα γιὰ τὴν ἀνικανότητα τοῦ Δαβίδ Κ., καί ἀκόμη πὼς τὸν ξεγελάει καί ἐνεργεῖ σὰν νὰ ἤθελε νὰ βοηθήση τοὺς Νορμανδούς², πρόσταξε τὴ σύλληψη καί τὴ φυλάκιση στὴν ΚΠολη, ὅπου ἔμεναν, τῆς μητέρας τοῦ Δαβίδ, τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας, καί τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀνδρόνικου Κ., «ἂν καί αὐτοὶ σὲ τίποτε, ὅπως λέει ὁ Εὐστάθιος, δὲν ἔφταιξαν»³.

Καί ἀκόμη, ὁ Ἀνδρόνικος (α') ἔδωσε ὁδηγίες στὸν ἀφοσιωμένο του εὐνοῦχο παραιομωμενο Νικηφόρο, ὅχι μόνο νὰ βοηθήση στὴν ἄμυνα τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καί νὰ πετύχη μέ κατάλληλο τρόπο νὰ ἐξοντώσῃ τὸ Δαβίδ Κ. καί νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ ὁ ἴδιος στὸ ἀξίωμα του. Ὁ Δαβίδ ὅμως μυρίστηκε τὰ πράματα καί συντόμευσε τὸ χρόνο τῆς ἄλωσης τῆς πόλης!, κι ἔτσι «ξέφυγε τὸν ἀγκυλοχείλη Ἀνδρόνικο (α'), καθὼς ὁ ἴδιος ἔγινε ἕνας Ἀνδρόνικος ἐναντίον ἐκείνου τοῦ γαμψονύχη» (τοῦ Ἀνδρόνικου α' δηλ.)⁴.

«Τὸ βράδυ ἦλθε ὁ παραιομωμενος, λέει ὁ Εὐστάθιος, καί τὸ πρῶι καταστραφῆκαμε, γιατί ἔτσι ἔφταιξε τὰ πράματα ὁ Δαβίδ, πού γιὰ νὰ μὴ δῆ μέσα στὴν πόλη αὐτὸν πού φοβόταν, δηλ. τὸ Νικηφόρο, μᾶς ἄφησε χωρὶς τὴν ἀπέξω στρατιωτικὴ βοήθεια, αὐτὴ τοῦ Νικηφόρου· προτίμησε νὰ μὴ σωθοῦμε ἐμεῖς καί ἡ πόλη, γιὰ νὰ μὴν πάθῃ ὁ ἴδιος τὸ κακὸ πού τὸν περίμενε, ἂν σωζόταν ἡ πόλη»⁵.

«Καθὼς ὁ Δαβίδ Κ. κυνηγιότανε ἀπ' τὸ θεῖο του βασιλέα Ἀνδρόνικο (α') Κ.⁶, μηχανευόταν τὸ καθετὶ γιὰ νὰ μὴν πέση στὰ χέρια του, καί καθόλου

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 86, Bonn, σ. 443-44.

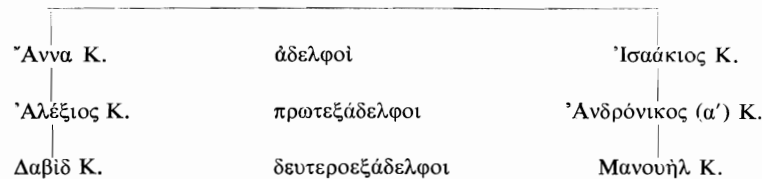
2. Κ. Ἄμαντος, Ἱστορία Βυζαντ. Κράτους, τ. Β', σ. 365.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430: «Ἐάλωσαν γὰρ δι' αὐτὸν ὡς ἐπὶ θανάτῳ ἐκεῖ καί ἡ τοῦτου μήτηρ καί ὁ ἀδελφός, οὐδὲν αὐτοὶ ἁμαρτόντες». Χωνιάτης, σ. 415.

4. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 80, Bonn, σ. 438-39.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 80-82, Bonn, σ. 439.

6. Ἀλέξιος (α') Κ.

δὲν τὸν ἔμελε γιὰ τὴν ὠραία Θεσσαλονίκη», συμπληρώνει ὁ Εὐστάθιος: «γιὰ ἓνα πρᾶμα μόνο τὸν ἔμελε, νὰ σωθῆ ὁ ἴδιος, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἄς χανόταν ὁ κόσμος ὅλος»¹.

Ἦταν πραγματικά ἐλεεινὸς ὁ Δαβίδ Κ., ἓνας ἀπ' τοὺς χειρότερους ἀπὸ ὄσους σκιαγραφοῦμε στὴ Γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν, στὸ ὑπὸ ἔκδοση ἀπ' τὸ Κέντρο Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν ἐκτενὲς ἔργο μας.

Παραπονοῦνταν οἱ στρατιωτικοὶ πὼς τὰ πετροβόλα ὄργανα τῆς πόλης δὲν μποροῦσαν νὰ ἀνταγωνιστοῦν ἐκεῖνα τοῦ ἐχτροῦ, καὶ ὁ Δαβίδ ὁ ἀ π ὀ Κ ο μ ν η ν ῶ ν, ἀντὶ νὰ φροντίσει νὰ διορθωθῆ τὸ πρᾶμα, «καὶ τί νὰ κάνω;», ξερά ἀπαντοῦσε, ἀπὸ «ἀδιαφορία, ἀναμελιά, πονηρία καὶ κρυψίνοια».

Ἄκουγε πὼς τὸ τεῖχος ποῦ ἦταν πρὸς τὸ λιμάνι κινδυνεύει νὰ καταληφτῆ ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς καὶ ἀπαντοῦσε μὲ «μιὰ αἰσχρολογία ποῦ ἀναφερόρταν στὶς μητέρες τῶν ἐχτρῶν, ὡς ἓνας κοινὸς αἰσχρολόγος τοῦ ὑποκόσμου».

Οἱ ἄντρες ποῦ μάχονταν πάνω στὰ τεῖχη τοῦ ζητοῦσαν βέλη, καὶ κείνος «καὶ ποῦ νὰ τὰ εὔρω;», ψιθύριζε, καὶ δὲν ἔδινε τίποτε, καὶ πάνω σ' αὐτὰ ἡ πόλη ἀπόκαμνε καὶ ἔπεφτε.

Ἔσπαζε πετροβόλος μηχανὴ καὶ ζητοῦσαν ξύλο γιὰ νὰ τὴν ἐπισκευάσουν, κι αὐτὸς «καὶ ποῦ νὰ ὑπάρχει τέτοιο πρᾶμα;» παραμιλώντας ἀποκρινόταν.

Ἄν κάποιος ἄλλος ἢ ἄλλοι κάτι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἄμυνα ζητοῦσαν, δέχονταν ἀπ' τὸν ἀνάξιο κυβερνήτη ἀπειλὲς πὼς θὰ μαστιγωθοῦν ἢ θὰ τυφλωθοῦν ἢ θὰ παλουκωθοῦν, ἂν δὲν παύσουν νὰ μιλοῦν καὶ νὰ ζητοῦν.

Καὶ ἓνας πολίτης τῆς μεσαίας τάξης, πολεμιστῆς, χτυπήθηκε στὸ κεφάλι καὶ στὸ πρόσωπο, γιὰ τὴν εἶχε τὴν τόλμη νὰ ἐπικρίνη τὴ στρατηγικὴ τακτικὴ τοῦ δ ο υ κ ὸ ς Δαβίδ².

Ἐνῶ εἶχε καθῆκον νὰ προμηθεύσει τὴν πόλη ἀπὸ σᾶρι, ὀλότελα τὸ παραμέλησε, φροντίζοντας μόνο νὰ συνάξῃ ἄφθονο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἀκολούθους του—ποῦ ἀπ' αὐτὸ τίποτε στὸ τέλος ὁ ἄθλιος δὲν ὠφελήθηκε—ἐνῶ ὁ λαὸς χτυπήθηκε ἀπὸ τέτοιο λιμό, ποῦ κινδύνευσαν νὰ φαγωθοῦν ἀνάμεσά τους, ἂν δὲν ἐρχόταν τόσο γρήγορα ἡ νίκη τῶν Νορμανδῶν³.

Ἄλλὰ συνέβη καὶ ἔλλειψη νεροῦ τρομερῆ. Ἡ δεξαμενὴ τῆς ἀκρόπολης ποῦ ἀπὸ πολὺν καιρὸ δὲ λειτουργοῦσε, εἶχε ἀνάγκη ἐπισκευῆς. Καὶ ἡ ἐπισκευὴ ἐγίνε κατὰ τρόπο ἐξαιρετὸ ἀπὸ ἓναν, ὄχι ἄσημο πολεμιστῆ, τὸ Λέοντα Μαζιδᾶν, ποῦ παρατήρησε πὼς ἦταν ἀνάγκη νὰ μὴ μπῆ μερικὲς μέρες νερὸ στὴ δεξαμενὴ γιὰ νὰ στεγνώσει ἡ τίτανος (= ὁ γύψος). Ὁ Δαβίδ ὅμως πρόσταξε νὰ τρέξῃ τὸ νερὸ τὴν ἴδια μέρα μέσα στὸ σκεῦος. Τὸ ἔμαθε ὁ Μαζιδᾶς καὶ ἔτρεξε νὰ παρατηρήσει στὸ δ ο ὑ κ α πὼς ἄδικα ἐγίνε ἡ ἐπισκευή, γιὰτὶ καθὼς ἡ τίτανος

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 82, Bonn, σ. 439.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 74-76, Bonn, σ. 433-34.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 76, Bonn, σ. 434.

θά ἀναλυθῆ, ἡ δεξαμενὴ μόλις γεμίζεται θά ἀδειάζῃ. Ἄλλὰ ὁ Δαβίδ ἐπέμεινε καὶ ἡ ἀκρόπολις ἔμεινε χωρὶς νερό, κι ἔτσι χάθηκε ἡ τελευταία ἐλπίδα ποὺ εἶχαν οἱ κάτοικοι νὰ σωθοῦν σ' αὐτή, ὅταν θά κυριευόταν ἡ κάτω πόλις¹.

Οἱ μέρες τῆς πολιορκίας περνοῦσαν καὶ σὲ ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα, καὶ κατὰ τὴν ἀκμὴ τοῦ πολέμου ποὺ διεξαγόταν, κανεὶς δὲν εἶδε τὸν κυβερνήτη καὶ δ ο ὄ κ α καὶ σ τ ρ α τ η γ ὁ Δαβίδ Κ. μὲ ὄπλα στὸ χέρι καὶ πάνω σὲ ἄλογο νὰ τρέχῃ καὶ νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ ἐμπνέῃ τοὺς πολεμιστὲς. Ἄντι γιὰ ἄλογο μεταχειριζόταν ἓνα μουλάρι καὶ φοροῦσε βράκα καὶ πέδιλα τοῦ τελευταίου συρμοῦ. Σκέπαζε τὸ κεφάλι κατὰ τὸν τρόπο τῶν Γεωργιανῶν (Ἰβήρων) μὲ ἓνα ἐκλεπτυσμένο κόκκινο καπέλο, δῶρο ἴσως τῶν βασιλικῶν συγγενῶν τοῦ τῆς Γεωργίας (Ἰβηρίας). Αὐτὸ τὸ καπέλο τὸ κατασκευάζαν οἱ Γεωργιανοὶ καὶ τοῦ εἶχαν δώσει μιὰ εἰδικὴ ὄνομασία. Ἦταν ἓνα καπέλο μὲ πολλὰς πτυχές, μαζεμένο κατὰ τὴν ὑπόλοιπη περίθεση, καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο ξανοιγόταν γιὰ νὰ τὸ προφυλάξῃ ἀρκετὰ ἀπ' τὶς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου. «Ἄρσε αὐτὸ τὸ καπέλο στὸ Δαβίδ, λέει ὁ Εὐστάθιος, γιὰτὶ δὲν τὸν ἔδειχνε ὡς στρατιώτη καὶ πολεμιστή, ἀλλὰ ὡς ἓναν κομψευόμενο ἀριστοκράτη ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τὸν κάψῃ ὁ ἡλῖος».

Κάποτε ὁ κύρ Δαβίδ Κ., καθὼς βρισκόταν στὴν ἀκρόπολις, ἔρριξε ἓνα βέλος καὶ μιὰ πέτρα ἀπὸ σφενδόνη, καὶ προκάλεσε τὰ γέλοια καὶ τὶς εἰρωνεῖες τῶν παρισταμένων.

Καθὼς πάλι μέσα ἀπ' τὰ τεῖχη καθόταν κάτω ἀπὸ κάποια σκιά, καὶ ἔβλεπε τοὺς Νορμανδοὺς νὰ ρίχνουν τὰ βέλη τους, συνήθιζε νὰ λέῃ: «Πραγματικά, καλὲ μου φίλε, δὲν εἶναι καλὰ πράματα αὐτά»².

Τέτοιος ἄνθρωπος ποὺ ἦταν, ἐχτρὸς τοῦ πολέμου καὶ φίλος ἄς ποῦμε τῆς εἰρήνης, ἐπέτρεπε στοὺς ἄλλους νὰ κάνουν τὸ καθήκον τους στὸν πόλεμο καὶ μάλιστα σὲ πόλεμο ἀμυντικό³.

Ρωτᾷ ὁ Εὐστάθιος, ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, αὐτόπτης τῆς πολιορκίας, «ὁ πολὺς στὸ λόγο καὶ τὴν ἀρετὴ παντοῦ διαβημένος», κατὰ τὸ Χωνιάτη⁴, «τὸ κλέος τῶν ποιμεναρχῶν», κατὰ τὸν Ἐφραίμ⁵, καὶ δίδει ὁ ἴδιος (ὁ Εὐστάθιος) καὶ τὴν ἀπάντησι: «Οὔτε ὁ ἴδιος (ὁ Δαβίδ) ἤθελε νὰ εἶναι δραστήριος στὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους μὲ τὴ βία ἐμπόδιζε νὰ πολεμοῦν»⁶.

Καὶ βλέπομε αὐτὸν τὸ Δαβίδ Κ. νὰ χαριτολογῇ πάνω στὶς πιὸ τραγι-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 76-78, Bonn, σ. 435-36.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 82, Bonn, σ. 439-40.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 84, Bonn, σ. 441.

4. Χωνιάτης, σ. 399.

5. Ἐφραίμιος, σ. 200, στίχ. 4790.

6. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 84, Bonn, σ. 441.

κές στιγμές, πάνω στην άγωνία τῶν ἀνθρώπων ποῦ κυβερνοῦσε, πάνω στο ἄγχος τῶν πολεμιστῶν ποῦ ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή περίμεναν νὰ μποῦν στὴ Θεσσαλονίκη οἱ Νορμανδοὶ καὶ νὰ τοὺς σφάζουν.

“Όταν κάποια μεγάλη μηχανὴ τοῦ ἐχτροῦ ἔρριχνε μουγγρίζοντας ὀγκώδεις πέτρες ποῦ ἔκαναν ἐρείπια τὶς ἐπάλξεις καὶ τὰ τείχη ἀπογύμωναν ἀπ’ τοὺς φύλακες, ὁ Δαβίδ Κ., καθὼς μακριὰ ἀπ’ τὸν κίνδυνο στεκόταν, ἔλεγε ἀτάραχα: «ἄκουε τὴ γρηά»¹.

“Όταν ἦλθαν νὰ τοῦ ἀναγγείλουν πὼς τὸ τείχος τρυπιέται ἀπέξω, «τρυπήστε το καὶ σεῖς ἀπὸ μέσα», ἦταν ἡ ἀπάντησή του.

Καὶ ἀφοῦ χασμουριόταν, καθόταν ἄπραγος καὶ ἀποχαυνωμένος.

Καὶ ἂν τοῦ ἔλεγαν πὼς τὸ τείχος χτυπιέται μὲ τεράστιες πέτρες, δὲ δίσταζε νὰ ἀπαντήσει: «χτυπήστε το καὶ σεῖς μὲ μεγάλες πέτρες ἀπὸ μέσα».

«᾽Ω παίγνια, ξεφωνίζει ὁ Εὐστάθιος, ποῦ μὲ αὐτὰ ἐμεῖς σφαζόμαστε, καὶ αὐτός, ὁ Δαβίδ Κ., ξέφευγε τὴν τιμωρία τοῦ δ ὕ σ ν ο υ αὐτοκράτορα»².

Καὶ πολὺ σωστά καταλήγει ὁ Εὐστάθιος νὰ πῆ πὼς «ἂν καὶ ρητὲς συνθήκες ἀνάμεσα στὸ Δαβίδ Κ. καὶ τοὺς Νορμανδοὺς γιὰ προδοσία δὲν ὑπῆρξαν, ἀλλὰ ὅμως ἡ τόση γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς πόλης ἀμέλεια, ἢ καλύτερα κακοβουλία, καὶ ἡ εὐχὴ ποῦ κατὰ διαλείμματα διατύπωνε νὰ συντομευτῇ ὁ χρόνος τῆς ἄλωσης τῆς πόλης ἀπ’ τοὺς Νορμανδοὺς γιὰ νὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρία τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ., ἀκολουθώντας ὁποιαδήποτε ἄλλη τύχη, εἶναι τόσο πολὺ μὲ τὴν προδοσία συγγενικό, ποῦ δύσκολα μποροῦν μὲ ἄλλο ὄνομα νὰ στιγματιστοῦν»³.

Ἄν καὶ δὲν ἔλειψε καὶ ἡ κατηγορία πὼς ἦταν ἓνας πραγματικὸς προδότης καὶ πράκτορας τῶν Νορμανδῶν⁴.

Ὁ Εὐστάθιος πλάθει τὸ ρῆμα δ α υ ἰ δ ἰ ζ ω γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τοὺς λίγους ὀπαδοὺς τοῦ Δαβίδ, τοὺς δ α υ ἰ δ ἰ ζ ο ν τ ε ς⁵, καὶ ἄλλοῦ λέει πὼς ὁ Δαβίδ Κ. ἐξαχρείωσε τὸ ὄνομα Δαβίδ, ποῦ ἔφερε ὁ προφητὰνακτας⁶.

Στὶς ἀρχὲς ποῦ ὁ Δαβίδ Κ. διορίστηκε δ ο ὐ ξ Θεσσαλονίκης εἶχε φιλικὲς σχέσεις μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τῆς πόλης Εὐστάθιο. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος εὐλογοῦσε τὰ ἔργα του καὶ τὸν ὑπεράσπιζε στοὺς πολίτες ποῦ εἶχαν παράπονα ἐναντίον του, καὶ ὁ Δαβίδ ἀνταπόδιδε αὐτὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τὸ βλέμ-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 98, Bonn, σ. 455.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 96, Bonn, σ. 453-54.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 74 καὶ 78, Bonn, σ. 433 καὶ 436-37.

4. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 74, Bonn, σ. 433: «Δίχα γὰρ συνθεσιῶν ἐπὶ ρητοῖς καὶ μηνύσεων γνωρίμων, ἃ δὴ καὶ αὐτὰ πολλοὶ κατηγοροῦσιν ἐκείνου, τάλλα πάντα προδοτικῶς εἶχεν ὁ ἀνὴρ».

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 90, Bonn, σ. 447.

6. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 12, Bonn, σ. 375.

μα του και τὸ πνεῦμα του ἔστρεφε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο και τὸν συμβουλευόταν στὸ τί πρέπει νὰ κάνη¹.

«Ἄλλὰ τώρα τί νὰ πῶ γι' αὐτόν;» ρωτάει ὁ Εὐστάθιος, «ποῦ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ζημίωσε στὶς περιουσίες τους, μύριους δὲ και στὴ ζωή;»². «Κάποτε ἦταν ἄξιος τῆς φιλίας μου, τώρα ὁμως εἶναι ἄξιος παγκόσμιου μίσους»³.

Τέτοιος λοιπὸν καθὼς ἦταν ὁ δ ο ὺ ξ Θεσσαλονίκης Δαβὶδ Κ., εὐκόλα μπορούμε νὰ καταλάβωμε πῶς ἡ πόλη δὲν μπόρεσε νὰ ἀντέξει πιὸ πολλές ἀπὸ ἑννιά μέρες⁴ (15-24 τοῦ Αὐγούστου 1185).

«Τέτοια ἦταν, λέει ὁ Εὐστάθιος, ἡ κ ε φ α λ ἡ τῆς πόλης, δηλ. ὁ δ ο ὺ ξ Δαβὶδ Κ. Ὅσο γιὰ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα (= πολεμιστὲς και κατοίκους) ἦσαν ἄνθρωποι λογιῆς-λογῆς. Ξένοι ποῦ ἐπιστρατεύτηκαν νὰ βοηθήσουν, Ἄλανοὶ και Γεωργιανοὶ— και ἐδῶ βλέπομε συμπατριῶτες τῆς μητέρας τοῦ Δαβὶδ, τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας, νὰ βρίσκωνται στὸ πλευρὸ τοῦ Δαβὶδ—ἔκαναν κατὰ κάποιο τρόπο τὸ πολεμικὸ τους καθῆκον.

Οἱ ἐντόπιοι Θεσσαλονικῶτες κράτησαν μιὰ γνήσια φιλοπατρία, ἀλλὰ δὲν ἦσαν πολλοί· οἱ πιὸ πολλοὶ εἶχαν φύγει και μάλιστα οἱ χειροδύναμοὶ και ἄξιοι νὰ πολεμήσουν και ποῦ μπορούσαν και τὸ Δαβὶδ Κ. νὰ ἐλέγξουν και στὴ σωτηρία τῆς πόλης νὰ συντελέσουν. Αὐτοὶ ποῦ παράμειναν στὴν πόλη, δὲν ἦσαν ἄνθρωποι ἀπλοὶ και νοικοκυραῖοι, ἀλλὰ θεριά μονάχα. Ἦσαν στ' ἀλήθεια ἀσυγκράτητοι στὸν ἔρωτά τους γιὰ τὴν πατρίδα και γιὰ τὴν πόλη τους, ἄντρες κατορθωμάτων, γεμάτοι ἀντρείοσύνη, πνέοντας ἀλκή, πλασμένοι μὲ ρωμαλεότητα, διψασμένοι γιὰ πόλεμο, πεινασμένοι γιὰ ἐχθρικές βαρβαρικές σάρκες, και γενικά, μπορούμε νὰ ποῦμε, ἄντρες ἀρειμάνιοι»⁵.

«Και ὄχι μόνο οἱ ἄντρες, λέει ὁ Εὐστάθιος, ἀλλὰ και οἱ γυναῖκες πῆραν μέρος στὴν ἄμυνα μὲ ἀληθινὴ μανία. Και πέτρες κουβαλοῦσαν γιὰ τὶς πετροβόλες μηχανὲς και γιὰ τὶς σφενδόνες, και νερὸ ἔφερναν και ὅ,τι ἄλλο μπορούσαν ἔκαναν. Και ἦταν γενικὴ ἡ συμμετοχὴ τοῦ γυναικείου κόσμου, και γρηῆς και κορίτσια, χωρὶς καμιὰ διάκριση. Και πολλές ἐξοπλίζονταν και ντύνονταν σὰν στρατιωτίνες μὲ ὄπλισμοὺς διάφορους, μὲ θώρακες, μὲ περικεφαλαίες, γιὰ νὰ ἔχουν ἐμφάνιση σὰν στρατιωτίνες, και πέτρες μεγάλες μὲ τὰ χέρια τους ἔρριχναν, και στὰ τείχη ἀνέβαιναν γιὰ νὰ βάλουν κατὰ τῶν ἐχτρῶν, ἔτσι ποῦ νὰ θυμίζουν τὴν ἱστορία τῶν Ἄμαζόνων».

«Και μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, βλέποντας τὸ Δαβὶδ Κ. και τοὺς δ α υ ἰ τ ι κ ο ὺ ζ—και αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποῦ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὸ Δαβὶδ ἀντι-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 12, Bonn, σ. 375.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 14, Bonn, σ. 377.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 16, Bonn, σ. 379.

4. Κ. Π α π α ρ ρ η γ ὀ π ο υ λ ο ς, τ. Δ', β', σ. 167.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 88, Bonn, σ. 446. Πρβλ. Κ. Ἄ μ α ν τ ο ς, τ. Β', σ. 365, ὑποσ. 2.

μετώπιζαν την κατάσταση, κακά και προδοτικά, και πού σάν κόρακες ἔκρωζαν κρᾶ-κρᾶ, καθὼς σάν κόλακες ἐπαινοῦσαν καθετὶ πού εὐφραине τὸ Δαβίδ, και πού φούσκωναν και φυσοῦσαν μὲ ὑπεροψία και μεγαλείου ἐπίδειξη— βλέποντας λοιπὸν αὐτούς, μποροῦσε κανεὶς νὰ πῆ πὼς οἱ μὲν ἄντρες ἔγιναν γυναῖκες (= ο ἰ δ α υ ἱ δ ἰ ζ ο ν τ ε ς), οἱ δὲ γυναῖκες ἔγιναν ἄντρες»¹.

«Τέτοιο συντονισμὸ στὴ μάχη και τέτοια ἀνείπωτη ἀντοχή, συμπληρώνει ὁ αὐτόπτης Εὐστάθιος, εἶχαν οἱ Θεσσαλονικιῶτες, πού μάχονταν, χωρὶς διακοπὴ και χωρὶς καμιὰ ἀνάπαυση, μέρα και νύχτα. Πολεμοῦσαν και κρατοῦσαν τὶς θέσεις τους στὰ τεῖχη πα ν η μ έ ρ ι ο ι και πα ν ν ὄ χ ι ο ι. Και αὐτὸ εἶναι πού ἔβλαψε ὄχι λίγο τὴν πόλη, γιατί οἱ ἴδιοι χωρὶς νὰ ἀλλάζονται, ἔμειναν στὶς θέσεις τους σὲ ὄλο τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας· και ἦταν φυσικό, πού στὸ τέλος ἀπόκαμαν, παραλυμένοι και στὸ σῶμα και στὴν ψυχὴ»².

«Και κατὰ τὴ νύχτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24η τοῦ Αὐγούστου (τοῦ 1185), μετὰ τὴν ὁποία ὁ ἥλιος ἔλαμψε, λέει ὁ Εὐστάθιος, γιὰ τὴ δυστυχία μας και τὴν καταστροφὴ μας, τὸ ἀνατολικὸ τεῖχος τῆς πόλης ἔμεινε χωρὶς φύλακε; και ἀμύντορες, ὄχι μόνο γιατί αὐτοὶ εἶχαν ἐξαντληθῆ και παραλύσει, ἀλλὰ και γιατί ὄλους τοὺς κυρίευσε μιὰ πρόληψη πὼς τὴν ἐπομένη ἢ πόλη θὰ κυριευτῆ ἀπ' τὸν ἐχτρό»³.

Κοντὰ σὲ ὄλες αὐτὲς τὶς ἀναποδιές, ἡ ἱστορία μᾶς διάσωσε μὲ τὰ ὀνόματά τους και ὀρισμένους γενναίους πολεμιστὲς, ὅπως τὸ Λέοντα Κουταλᾶ, κατὰ τὴν ἄμυνα ἀπ' τὰ τεῖχη⁴, και τὸ Λέοντα Ἀγιοευφημίτη, ἕναν ἀπλὸ σταυλίτη, πού βλέποντας σὲ ποιὰ ἐλεεινὴ κατάσταση ἔφερε τὰ πράματα ὁ Δαβίδ, και μὴ ξέροντας τί νὰ κάνη, «ὀρκίστηκε νὰ ὑπερασπίση τὴν πόλη πού ἔπεφτε μέχρι τὴν τελευταία στιγμή», και κατάκρινε ἐκείνους πού δὲν εἶχαν τὴν τόλμη και τὸ σθένος νὰ ἐλέγξουν ἢ νὰ ποῦν τουλάχιστον γιὰ τὸ φοβερό Δαβίδ, πού «γιὰ τὴν κοινὴ τους δυστυχία ἔτυχε νὰ εἶναι κυβερνήτης τῆς πόλης τους»⁵.

Πρέπει ἐπίσης νὰ ἀναφέρω τὸν τολμηρὸ Βασίλειο Τζύσκο⁶ και ἀκόμη τὸ Βολέα, πού «ἀσπᾶστηκε τὴ μητέρα γῆ» (= σκοτώθηκε), ἀφοῦ σκότωσε γύρω στοὺς τριάντα Νορμανδοὺς, τοὺς πιὸ πολλοὺς μὲ τὰ ὄπλα του, και στὸ τέλος, ἀφοῦ αὐτὰ ἔσπασαν, «και μὲ ἀξίνη». «Αἶσχος και αὐτὸ γιὰ τὸ Δαβίδ Κ., λέει ὁ Εὐστάθιος, πού ὀρκίστηκε νὰ μὴ φύγη ἀπ' τὴν πόλη και στὴν κρί-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 90, Bonn, σ. 447.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 90, Bonn, σ. 448.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 90-92, Bonn, σ. 448.

4. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 102, Bonn, σ. 459.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 94, Bonn, σ. 450.

6. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 96, Bonn, σ. 453.

σιμη στιγμή νά σκοτωθῆ με τὸ ἴδιο του τὸ ξίφος, ἐνῶ αὐτὸς στὴν τραγικὴ ὥρα τῆς ἄλωσης κοίταξε πῶς νά σωθῆ»¹.

Τὸ σύνθημα τῆς ὄχι ἀσύνταχτης φυγῆς δὲν τὸ ἔδωσε ἄλλος ἀπ' τὸν κορυφαῖο στρατηγὸ Δαβίδ Κ.². Καθὼς τὸ τεῖχος τῆς πόλης σὲ ὀρισμένο μέρος τοῦ λιμένα ἔπεσε καὶ ἀνοίχτηκε *χαρώνειο χάσμα* πρὸς θηριώδη χαρὰ τῶν ἐχτρῶν καὶ λύπη καὶ ἀπελπισία τῶν *ἡμεδαπῶν, ὁδοῦξ* Θεσσαλονίκης Δαβίδ Κ. ἔδειξε ἀμέσως τὶς πλάτες του στὸν ἐχτρό. Λίγο πρὶν, ὁ θρασὺς» στρατηγὸς ἔλεγε στοὺς εἰδικευμένους στὴν τειχοποιία πῶς τὸ τεῖχος—στὸ μέρος τοῦ λιμένα ποῦ ἦταν εὐπαθὲς—δὲν θὰ πέση, καὶ πῶς ἂν πέση, αὐτὸς θὰ διαλέξῃ τοὺς ἄριστους ἀπ' τοὺς πολεμιστῆς, καὶ με αὐτοὺς θὰ δημιουργήσῃ *σιδερένιο τεῖχος*, *τεῖχος ἀπ' τὶς ψυχῆς τους* καὶ τὰ σιδερένια ὄπλα τους, καὶ πῶς με αὐτὸ θὰ σταθῆ «καὶ ὡς σαράντα μέρες ἕνας ἄγρυπνος φύλακας τῆς πόλης». Ἄλλὰ μόλις τὸ τεῖχος ἔπεσε «ὁ μέχρι λόγου θρασὺς» *δοῦξ* κύρ Δαβίδ σταμάτησε τὶς ἠχηρῆς καυχησιολογίες. Ἦδη τὸ πλοῖο τοῦ πειρατῆ Σιφάντη, σύμμαχου τῶν Νορμανδῶν, πλησίασε ἐπιδέξια τὸ ρῆγμα. Μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του ὁ Δαβίδ Κ. *καβαλλίκεψε* τὸ ἀγαπημένο του *μουλάρι* καὶ πῆρε τὸ δρόμο τῆς φυγῆς. Καθὼς οἱ πολεμιστῆς τὸν εἶδαν νὰ φεύγῃ, τοῦ φώναξαν δυνατὰ: «Κομνηνέ, στάσου καὶ πέζεψε», «Κομνηνέ, στάμα καὶ πέζευμα», ἀλλὰ αὐτὸς ἔδωσε μιὰν ἀπάντησιν με ὁμοιοκαταληξία: «*καβαλλίκευμα, καθά με βλέπετε*», «*καβαλλικεῦω καὶ φεύγω, καθὼς με βλέπετε*». «Καὶ ἔφυγε, αὐτὸς δίνοντας τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς, *πάνω* στὴν ἀγαπημένη του *μουλάρια*, *τρυφερὸς* στὴν ὄψη, *περιπονημένος* στὴν περιβολή, *χωρὶς ὄπλα* στὸ χέρι *σάν* νὰ πῆγαινε *περίπατο*, *ἀσυνείδητος*, *ἥσυχος* καὶ *εὐτυχῆς*, *ἀνάγχιτος* ἀπὸ *αἶμα*, *μαζὶ* με τοὺς *θλιβεροὺς* *συντρόφους* καὶ *ἀκολούθους* του, *τοὺς κόλακες* ποῦ σὲ *κάθε κλίση* καὶ *ἐπιθυμία* του, *ἐκρωζαν* *σάν* τοὺς *κόρακες* *κρᾶ-κρᾶ*»³.

«Ἐνα τέτοιο προδότῃ εἶχε τότε φύλακα, καταλήγει καὶ ὁ Χωνιάτης, ἡ Θεσσαλονικὴ δυστυχῶς»· «εἶχε κυβερνήτῃ τὸν καταποντιστῆ, ἱατρὸ καὶ προστάτῃ τὸ δηλητηριαστῆ, *κι ἔτσι*, ἀφοῦ γιὰ λίγο ἡ πόλις ἀντιστάθηκε, *ὑπόκυψε* στοὺς ἐχτροὺς»⁴.

Ἡ ἀποστροφὴ ποῦ ἔκανε ὁ περίφημος ἀρχιερέας τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν ἴδιο τὸ *δοῦκα* Δαβίδ Κ. εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα καὶ διαφωτιστικὴ γιὰ τὴν πιὸ πέρα τύχη του.

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 104-106, Bonn, σ. 462. Πρβλ. Κ. Ἄμαντος, Ἱστορία Βυζαντινῆς Κράτους, τ. Β', σ. 365. Κατὰ Φ. Κουκουλέν, Βυζαντινὰ ἐπίθετα, ΕΕΒΣ 5(1928) 5, Βολέας σημαίνει «τὸν ἔχοντα μεγάλους βόλους, ἥτοι ὄρχεις».

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 106, Bonn, σ. 462.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 100-102, Bonn, σ. 457-58. Πρβλ. Κ. Παπρηγόπουλος, τ. Δ', β', σ. 168.

4. Χωνιάτης, σ. 387.

«Γλήγορα γύρισες τις πλάτες σου για να φύγης, του λέει, και πιο γλήγορα έτρεξες όχι για να αντιπαραταχτής στον επιδρομέα, αλλά για να υποδουλωθής, για να κάνης πιο πανηγυρική την ανανδρία σου, για να αποδείξης πως κανένα ίχνος γενναιότητας δεν έκρυβες μέσα σου. Ούτε κατά την πολιορκία, που εύχόσουν να κρατήση όσο το δυνατό πιο λίγο, ούτε κατά την άλωση, έδειξες ίχνη ανδρισμού, αν και θεατρικά παρουσίαζες τον άντρα και το γενναίο και τον υπερασπιστή. Τράπηκες άμέσως σε φυγή, χωρίς κανείς να σε καταδιώκη. Οί Νορμανδοί δεν σε καταδίωκαν· είχαν άλλα πολλά να σκεφτούν, άλλα προβλήματα να αντιμετωπίσουν και άλλες ανάγκες να εκπληρώσουν. Ούτε καν στη θύμισή τους θά σε έφερναν, νομίζω, αν έσύ δεν παρουσιαζόσουν μπροστά τους, για να σε περιφρονήσουν. Ξέρουν οί πραγματικά γενναίοι να παραγνωρίζουν τον αντίπαλό τους άρχηγό, όταν δεν είναι γενναίος, και τέτοιοι σε κατάλαβαν κατά την πολιορκία και αρκετή έμπειρία έλαβαν της νωθρότητάς σου»¹.

Άπ' τὰ άνωτέρω βγαίνει πως κατά την άλωση ο Δαβίδ Κ. παρουσιάστηκε σε κάποιους άρχηγούς των Νορμανδών, που αν και τον περιφρόνησαν, γιατί είχαν καταλάβει τί λογής άρχηγός ήταν, δεν τον πείραξαν. Μετά την πτώση του Άνδρόνικου (α') Κ. και την άνοδο στο θρόνο του Ίσαάκιου (β') Άγγ., τα στρατεύματα του δοξασμένου στρατηγού Άλέξιου Βρανά Κομνηνού, του συζ. της Άννας Κ. Βατ., συνέτριψαν τους Νορμανδούς και απολευτέρωσαν τή Θεσσαλονίκη. Τότε πιάστηκαν όλοι οί Έλληνες φίλοι των Νορμανδών, και ανάμεσά τους ο Άλέξιος Κ. που τυφλώθηκε². Η οικογένεια του Δαβίδ Κ. διατελούσε κάτω άπ' τον Ίσαάκιο (β') σε εϋνοια, καθώς ήταν μιá άπ' τις οικογένειες που διώχτηκαν στον καιρό του τύραννου Άνδρόνικου (α') Κ.³, γι' αυτό και βλέπομε να διορίζεται δούξ Θεσσαλονίκης ο άδελφός του Δαβίδ Άνδρόνικος Κ.⁴, τόσο πιο πολύ που ή Θεσσαλονίκη ίσως θεωρούνταν ένα τιμάριο του οίκου του Άλέξιου Κ., του πατέρα του Δαβίδ Κ. και του Άνδρόνικου Κ.⁵.

Κάτω άπ' αυτές τις προϋποθέσεις, είναι φυσικό ο Δαβίδ Κ. να έμεινε άτιμώρητος μετά την ανακατάληψη της Θεσσαλονίκης άπ' τους Βυζαντινούς, αν και οί πηγές σιωπούν για τὸ πρόσωπό του.

Θά πέθανε πριν τὸ 1201/2, γιατί καθώς μās πληροφορεί ο μητροπολίτης Άθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης, σ' αυτή τή χρονολογία, δε σώζονταν «ούτε ίχνη πιά άπ' τους απογόνους» του με γάλο υ δούκα Άλέξιου Κ., του πατέρα του⁶.

1. Εϋστάθιος, Κυρ., σ. 16-18, Bonn, σ. 379.

2. Χωνιάτης, σ. 472.

3. Εϋστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430· Χωνιάτης, σ. 415, βλ. και άνωτ. σ. 36, ύποσ. 3.

4. Χωνιάτης, σ. 556.

5. Βλ. άνωτέρω, σ. 31, παράγρ. 7, ύποσημ. 2 τής σ. 30.

6. Μιχαήλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, έκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. 1, σ. 336.

Οί Θεσσαλονικιώτες πλήρωσαν άκριβά τήν έπιδρομή τών Νορμανδών και τήν κατάληψη τής πόλης τους άπ' αὐτούς, για τήν όποία δέν ήταν καθόλου μικρή ή εϋθύνη τοϋ Δαβίδ Κ.

Άφοϋ μπήκαν οί Νορμανδοί στην πόλη άπ' τήν ξηρά και τή θάλασσα, έσφαξαν αὐτούς πού συναντοϋσαν στους δρόμους, γύρω στους 7.000 Έλληνες, σέ εκδίκηση κατά κάποιο τρόπο τής σφαγής τών Λατίνων στην ΚΠολη τó 1182 άπ' τόν Άνδρόνικο (α') Κ.

Μετά άπ' αὐτές τις όμαδικές σφαγές, επιδόθηκαν στη συστηματική καταλήστευση και αιχμαλωσία. Χρυσάφι και άσήμι άπ' τις εκκλησίες και τά σπίτια τών εϋπόρων άρπάχτηκε, όπως και όλα τά τρόφιμα και ένδύματα. Ντυμένος άνθρωπος Θεσσαλονικιώτης ήταν κάτι τó σπάνιο.

Τά όσα έκαναν οί Νορμανδοί στη Θεσσαλονίκη ήταν «άλλη κακών Ήλιάς»¹.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΡΖΟΣ

1. Χωνιάτης, σ. 388-92· Εϋστάθιος, Κυρ., σ. 104 κ.έ., Bonn, σ. 460 κ.έ. Πρβλ. Κ. Παπαρηγόπουλος, τ. Δ', β', σ. 168-75· Κ. Άμαντος, Ήστορία Βυζαντ. Κράτους, τ. Β', σ. 365-66· G. Ostrogorsky, Histoire de l'État Byzantin, trad. française de J. Gouillard, Paris 1956, σ. 423· Ch. Diehl, Figures Byzantines, série II, Paris 1948, σ. 126, έλλ. μετάφρ. Στέλλας Βουρδουμπά, Άθήνα 1969, σ. 484· M. Levtchenko, Byzance, trad. française P. Maville, Paris 1949, σ. 245· τοϋ ίδιου έργου μετάφρ. στην έλλην. με τόν τίτλο «Ήστορία τοϋ Βυζαντίου», σύντομο δοκίμιο, έκδ. «Νέας Έλλάδας», Άθήνα 1953, σ. 240, και επίσης τοϋ ίδιου έργου μετάφρ. στην έλληνική Γ. Βιστάκη, με τόν τίτλο «Ήστορία τής Βυζαντ. Αυτοκρατορίας», Άθήνα 1955, σ. 302· A. A. Vasiliev, Ήστορία Βυζαντ. Αυτοκρατορίας, μετάφρ. στην έλλην. Δ. Σαβράμη, Άθήνα 1954, σ. 538-39· Γ. Ι. Θεοχαρίδης, Ήστορία τής Μακεδονίας κατά τούς μέσους χρόνους (285-1354), έκδ. Ήταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη άριθ. 55, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 289-98, πού θεωρεί (σ. 290) τó Δαβίδ Κ. ως συγγενή τοϋ Άνδρόνικου (α') Κ., καθώς ήταν ένας άπό πρωτεξάδελφο άνεπιός του, βλ. πιο πάνω, σ. 36, ύποσημ. 6, όσο για έξοδο άπ' τήν πόλη τοϋ Θεόδωρου Χούμνου (όπως ύπονοείται, σ. 293), άπ' τó κείμενο εϋ συνάγεται είσοδος και παραμονή τοϋ Χούμνου στη Θεσσαλονίκη, για να είναι δυνατή μία έξοδος ήρωική επίθεση τοϋ Χούμνου μάλιστα, βλ. γι' αὐτή στο κείμενό μου, σ. 35, «ήρωική έξοδος όχι Ήπίσης ó Ήσαάκιος (β') Άγγελος, έγγονός τής Θεοδώρας Κ., κόρης τοϋ Άλέξιου (α'), οϋδέποτε όνομάστηκε Κομνηνός (όπως διατείνεται ó συγγρ., σ. 297), αλλά μόνο ó αδελφός του Άλέξιος (γ') Άγγ. προσέλαβε τήν έπωνυμία Κομνηνός (βλ. Χωνιάτης, Bonn, σ. 605: «τήν άγγελωνυμίαν παρωσάμενος Κομνηνός έπελέγετο . . . είτε συναφαντών τῶ όμαιμονι και τήν εκείνου επίκλησιν» = να μη λέγεται Άγγελος, όπως ó αδελφός του Ήσαάκιος β'), κατά τ' άλλα ή περιγραφή τής πολιορκίας και τής άλωσης λαμπρή και τονισμένα τά οϋσιώδη σημεία.

RÉSUMÉ

Constantin Varzos, David Comnène, dux (gouverneur de thème) de Thessalonique, pendant la prise de la ville par les Normands de Sicile en 1185, par Constantin Varzos.

Les savants n'ont pas établi jusqu'à présent l'identité de David Comnène qui était dux de Thessalonique pendant la prise de la ville par les Normands de Sicile en 1185. A.A. Vasiliev (*The Foundation of the Empire of Trebizond, Speculum*, 11, 1936, p.6) dit qu'il appartenait à la famille ou à la période du règne d'Andronic Ier Comnène et ensuite qu'il était un parent d'Alexis Ier et de Manuel Ier. Les savants grecs C. Paparrigopoulos (*Ἱστορία Ἑλλην. Ἔθνους* v. Δ', part II, p. 164-67) et C. Amantos (*Ἱστορία Βυζ. Κράτους*, v. II, Athènes 1947, p. 364-65) ne font aucun éclaircissement. David Comnène était un fils du grand dux Alexis Comnène (fils aîné d'Anne Comnène, l'auteur d'Alexiade, et de Nicéphore Bryennios) et de sa femme Kata de Géorgie (fille de David II le Restaurateur roi de Géorgie 1089-1125), et voilà les preuves :

1. Le nom David nous rencontrons pour la première fois chez les Comnènes et autre Comnène ne peut être que David Comnène le dux de Thessalonique, parce que c'est lui qui porte le nom de son grand-père maternel David II le Restaurateur (ou le Constructeur) de Géorgie.

2. David C. «couvrait sa tête à la manière iberienne (=géorgienne), avec un fin chapeau rouge». «Les barbares (Géorgiens) confectionnaient ces chapeaux et les qualifiaient par un nom spécial. Il était formé de plusieurs plis attachés vers le bas, s'ouvrant pour protéger le visage des rayons du soleil (Eustathe de Thessalonique, *Συγγραφή τῆς κατ' αὐτὴν ἀλώσεως*, ouvrage de la conquête de la ville, éd. S. Kyriakides, Palermo 1961, p. 82).

3. Kata de Géorgie a survécu à son mari le grand dux Alexis C. Comme nous apprenons par des historiens, quand Andronic Ier C. s'est informé de la conduite de David C. pendant le siège de Thessalonique par les Normands, il a arrêté à Constantinople la mère de ce dernier et son frère, les a emprisonnés sous garde sévère, et les menaça de mort (voir Eustache, *La conquête*, p. 72; N. Choniatis, éd. Bonn, p. 415). Qui était cette veuve de Comnène et ce Comnène qui furent emprisonnés par Andronic Ier? Quelle autre que la veuve d'Alexis C., Kata de Géorgie, et du frère de David C., Andronic C., de qui nous

parle Nicéτας Choniatès (p. 556) et de qui nous dit qu'il était «fils d'Alexis, né de (Nicéphore) Bryennios et d'Αηνε, la fille d'Alexis Ier».

4. Nous apprenons encore que pour sauver David C. intervenait auprès d'Andronic Ier le fils de ce dernier le sébastocrator Manuel C. (voir Eustache, p.70). Manuel C., comme il semble, était marié à Roussandane de Géorgie, nièce de David C. par son cousin germain Georges III, roi de Géorgie (1156-1184) (voir le Stemma dans cette étude, n. 2). Comme on voit (dans le Stemma) Manuel C. avait donné à son fils cadet le nom de David, fréquent à la cour royale de Géorgie, évidemment à l'honneur du grand-père de sa femme Roussandane; ainsi s'explique le soutien que Manuel C. procurait à David C.

5. La cause pour laquelle les historiens n'ont point parlé clairement que David ὁ ἐκ Κομνηνῶν d'après Choniatès (p. 386) était un fils d'Alexis C. et petit fils d'Anne C.—tandis que il nous l'ont dit pour son frère Andronic C.—est que David C. était un homme lâche et sans participation à la guerre et presque un traître, ne voulant pas ainsi tenir la mémoire de la fameuse Anne C. et d'Alexis C. que le frère de Nicéτας, Michel Choniatès, l'archevêque d'Athènes, loue avec tant d'éloges (voir Michel Choniatès, *Τὰ Σωζόμενα*, éd. Sp. Lampros, v. I, Athènes 1879, p. 336-38). De ce que je viens de mentionner ci-dessus je pense qu'il appert clairement que David C., dux de Thessalonique en 1185, était un fils du grand dux (megas dux) Alexis C. et de Kata de Géorgie. Les parents de David C. se sont mariés en 1122, bien que Kata était à Byzance déjà au mois d'Août de 1118 (Zonaras, éd. Bonn, v. III, p. 761). Dans la suite de cette étude on relate le siège de Thessalonique par les Normands de Guillaume II de Sicile (1166-1189) et on met le point sur la politique et la conduite indigne du dux de Thessalonique David C. Ce prince étrange et bizarre depuis le commencement du siège envoyait de faux rapports à l'empereur Andronic Ier qui était cousin germain de son père Alexis C., que «tout allaient bien dans la guerre contre les Normands». Les fautes et les omissions de David C. étaient nombreuses. D'abord il a laissé partir de Thessalonique les riches et les aguerris (voir Eustache, p. 76). Il a négligé la réparation de la partie des murs vers le port. Quand David C. comprit que Andronic Ier avait ordonné au parakimomène Nicéphore de le supprimer, il a hâté la prise de la cité par les ennemis (voir Eustache, p. 80). Comme David C. savait qu'Andronic Ier le poursuivait il tâchait de toute manière de n'est pas tomber entre ses mains et ne souciait pas du tout de Thessalonique. Qu'il se sauve lui même et que tout perrisse (Eustache, p. 82). Il a laissé la ville sans grain, pensant seulement pour lui même et ses compagnons (voir Eustache, p. 76). Lorsque les machines de l'ennemi jetaient en mugissant des pierres volumineuses et transformaient en ruines les remparts, David C. disait sans se troubler: «Ecoute la vieille!» (voir Eustache, p. 98). Quand on lui a dit que l'ennemi avait perforé le mur il répondait:

«Percez-le vous même de dedans». Quand on lui a dit que l'ennemi frappe le mur par des pierres énormes, «prenez vous aussi des pierres et frappez le de dedans», leur a-t-il dit (Eustache, p. 96). Le dux causait avec grâce et plaisantait aux moments les plus tragiques et sur l'angoisse des hommes qui gouvernait. L'archevêque de la ville Eustache le considère presque un traître (voir Eustache, p. 74 et 78). La population de la ville a combattu avec courage. Même les femmes se sont battues, rappelant l'histoire des Amazones (Eustache, p. 88-90; N. Choniatès, p. 386). Et il a eu des héros (Eustache, p. 92, 94, 96, 102). A la fin le lâche et indigne gouverneur de la ville infortunée, David C., ce le petit fils d'une Anne C., «cette femme avide de pouvoir (qui) n'ait connu qu'une seule grande amertume: cette grecque altière souffrait sans l'avouer d'avoir échoué, malgré toute son habileté, à ceindre la couronne» (C. Cavafy), cet homme misérable d'une origine glorieuse, s'est enfui vers les Normands avec quelques compagnons, et à l'appel des habitants de rester, il répondit avec un bon mot: «Je monte et je pars, comme vous voyez». «Et il partit, donnant l'exemple de la fuite, sur sa mule aimable, délicat de visage, sans armes dans les mains, inconscient, tranquille et heureux, avec ses compagnons douloureux, ces flatteurs qui pour tous ses desirs coassaient comme les corbeaux krà-krà» (Eustache, p. 100-2).

Les Normands ne l'ont maltraité (Eustache, p. 16-18) contrairement ces envahisseurs sauvages et féroces dans leur entrée ont massacré 7.000 grecs. Dans des scènes d'horreur se sont répétés ce que les Grecs on fait à Constantinople aux Latins en 1182, et aussi ce qu' on fait ses ancêtres à Ilion, à Troie (N. Choniatès, p. 388-92; Eustache, p. 104 ss.) David C. doit être mort avant 1201/2 (Michel Choniatès, *Tà Σωζόμενα*, v. I, p. 336: μηδὲ τῆ διαδοχῆ τοῦ γένους συμπαρτεῖναντα [τὸν Ἀλέξιο Κ.], tandis que nous devons dater sa naissance vers 1135 (C. Varzos, *La Généalogie des Comnènes*, v. II, no 112, qui publiera prochainement).